

Watererfgoed: van last naar promotie van 'het verhaal van het water'

Waterbeheer en watererfgoed worden gezien als meerwaarde voor de ruimtelijke kwaliteit van de leefomgeving. Veel Nederlanders ervaren de meren en plassen, rivieren, kanalen en grachten, dijken en dammen, poldermolens, gemalen, sluizen en bruggen als een onmisbaar onderdeel van het landschap en van de cultuurhistorie van het gebied. Water werd vroeger ook als militair verdedigingsmiddel ingezet, denk aan de Oude en de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het cultureel erfgoed in Nederland bestaat voor een flink deel uit watererfgoed, het is sterk verbonden met de Nederlandse identiteit, soms meer specifiek nog met de regionale identiteit.

Wim Zwanenburg
fractievoorzitter van het CDA in het bestuur van waterschap Amstel, Gooi en Vecht

Bij watererfgoed gaat het om objecten die voorheen een functie in het waterbeheer hebben vervuld en dat in een aantal gevallen ook nu nog steeds doen, als reservecapaciteit. Van dat laatste is het Ir. F.D. Woudagemaal, het stoomgemaal bij Lemmer in Friesland, een goed voorbeeld. De beleving en herkenning van watererfgoed kan bijdragen aan begrip en draagvlak voor de kerntaken van het waterschap: het zorgen voor een veilig en gezond watersysteem.

Waterschappen hebben van oudsher een grote betrokkenheid bij molens, gemalen en sluizen, maar wat doe je als het object zijn functie in het waterbeheer heeft verloren? Is het de taak van het waterschap om nog zorg te dragen voor de restauratie en het onderhoud van historische molens, als eerste de stoomgemalen, later de diesel- en elektrische gemalen die de functie

Het Gemeenlandshuis van Diemen aan de Diemerzeedijk in Amsterdam-Oost werd gebouwd in 1727. Het was ruim 250 jaar in het bezit van het Hoogheemraadschap van den Zeeburg en Diemerzeedijk en zijn rechtsopvolgers. Dit waterschap droeg zorg voor de Zuiderzeedijk tussen Amsterdam en Muiden. Niet iedereen realiseert zich meer dat deze dijk ook van groot belang was voor de veiligheid van Amsterdam. In 2008 werd het Gemeenlandshuis door het waterschap Amstel, Gooi en Vecht overgedragen aan de Vereniging Hendrick de Keyser, die het gebouw restaureerde. Het wordt nu verhuurd als kantoorruimte en voor evenementen.

Reageren op dit artikel?
wimzwanenburg@hotmail.com

---

van het bemalen van onze polders hebben overgenomen? Of een voormalig waterschapshuis? Voor het onderhoud en het tegengaan van het verval van monumenten is veelal een behoorlijk budget nodig, dat er vaak ook niet is.

De waterschappen hebben objecten die hun functie verloren in het verleden vaak ontmanteld of afgestoten, overgedragen aan andere beheerders. De verantwoordelijkheid voor de water-gerelateerde cultuurhistorische objecten nam daarmee af en het beschikbare (subsidie)budget is veelal ook beperkt. Maar de waterbeheerders hebben ook de opdracht om invulling te geven aan hun maatschappelijke neventaken zoals recreatief medegebruik, landschap en cultuurhistorie.

Beheer van historische objecten

Het beheer van historische objecten komt dan ook met een zekere regelmaat op de agenda van de waterschapsbesturen. Waterschappen kunnen meewerken en/of -meebetalen aan passende initiatieven van derden en ook meedenken in landelijke en regionale platforms. Het watererfgoed biedt communicatief uitstekende kansen om 'het verhaal van het water' uit te dragen.

Waterschappen kunnen specifieke beleidsmaatregelen nemen die samenhangen met de taken van het waterschap inzake het watersysteembeheer, nautisch beheer of vaarwegbeheer, maar waarbij nadrukkelijk rekening wordt gehouden met cultuurhistorische objecten, zoals bijv. in samenwerking met de gemeenten de aanleg van fietspaden waardoor een voormalige sluis of een historisch gemaal beter zichtbaar wordt gemaakt. Het is wenselijk dat dit met goede voorlichting, publicatieborden ter plaatse met bijv. verwijzingen met QR-scans naar websites ook goed wordt uitgelegd en aanschouwelijk gemaakt wordt.

Bij vragen omtrent het beheer van cultuurhistorisch erfgoed moeten beleidsmakers denken vanuit de kansen voor cultureel erfgoed, waarbij het een uitdaging is om tegelijkertijd de kwaliteiten van erfgoed door te ontwikkelen en te benutten voor andere doelen en tegelijkertijd erfgoed zichtbaarder en meer beleefbaar te maken. Indien het object zijn functie in het waterbeheer heeft verloren, zal de historische functie goed moeten worden toegelicht.

Bij cultureel erfgoed gaat het overigens niet alleen om ruimtelijk erfgoed (archeologie, gebouwd erfgoed, landschappen), maar ook om andere categorieën zoals het historisch archief en ook roerende zaken zoals bijv. de inventaris van een gemeenlandshuis of instrumenten. Waterschappen kunnen daarbij ook de mogelijkheden benutten om de informatie over het erfgoed digitaal toegankelijk te maken, door een bezoekerscentrum te openen of door deelname aan de

Open Monumentendag en de Nationale Molendag. Het openstellen van monumenten voor publiek is helaas nog niet bij alle waterschappen vanzelfsprekend.

(Digitaal) historisch archief

In een onderzoek naar cultureel erfgoed bij de waterschappen van De Waterfabriek i.s.m. de Erfgoedvereniging Heemschut uit 2017 bleek nog dat er grote verschillen zijn tussen de 21 waterschappen van wat er op de website getoond werd over erfgoed. Bij drie waterschappen bleek erfgoed prominent op de startpagina van de website opgenomen. Bij acht waterschappen stond erfgoed 'verstopt' onder een thema. Zeven waterschappen hebben geen informatie over erfgoed. Een (digitaal) toegankelijk historisch archief is overigens ook van belang voor de eigen medewerkers van de waterschappen omdat die als onderlegger voor gebiedskennis kan dienen. Acht waterschappen beheren zelf het historisch archief, informatie is ontsloten. Dertien waterschappen hebben het historisch archief elders ondergebracht. Zes van deze dertien waterschappen geven geen informatie op de website over het historisch archief. Zeven waterschappen hadden een erfgoedbeleid vastgesteld, dat overigens voornamelijk beleid betrof voor gebouwd erfgoed. Bij een aantal waterschappen was erfgoedbeleid in de maak en hopelijk vormden de waterschapsverkiezingen en publiciteitscampagnes van 2019 daarvoor een nieuwe impuls. Helaas moeten we vaststellen dat de aandacht voor de watererfgoed geen stijgende trend is. Aantal waterschappen met aanvullend beleid voor erfgoed daalt zelfs.

'Het openstellen van monumenten voor publiek is helaas nog niet bij alle waterschappen vanzelfsprekend'

Bij de Erfgoedmonitor uit 2018 bleek bij het 6-jaarlijkse onderzoek dat de aandacht voor watererfgoed tussen 2010 en 2016 was gedaald. Het aantal waterschappen dat in 2016 aandacht had voor gebouwd erfgoed, archeologie en historisch cultuurlandschap in hun waterbeheerplannen was respectievelijk 18, 10 en 8. In 2010 waren dit er meer: 20 waterschappen hadden aandacht voor gebouwd erfgoed (alleen het waterschap Zuiderzeeland niet), 13 voor archeologie en 10 voor historisch cultuurlandschap.

Aansluiten bij activiteiten

Bij sommige waterschappen leeft dus toch nog wel de vraag wat het nut is van erfgoedbeleid, wat levert het op? Bij veel waterschappen was er nog geen aanspreekpunt voor cultureel erfgoed of het is

Ir. F.D. Woudagemaal

onduidelijk wie er over erfgoed zou gaan, laat staan welk DB-lid dit beleid in zijn portefeuille zou hebben. Kortom, voor een aantal waterschappen is er nog een slag te maken.

de website van het waterschap, waarbij deze pagina's actief werden ingezet om ook boodschappen over de eigenlijke waterschapstaken over het voetlicht te brengen.

'Helaas moeten we vaststellen dat de aandacht voor de watererfgoed geen stijgende trend is'

Waterschappen kunnen met hun erfgoed ook aansluiten bij activiteiten in gemeenten om de geschiedenis van het waterbeheer in beeld te brengen. De financiële middelen voor recreatie en cultuurhistorie moeten wel zodanig zijn, dat het waterschap een serieuze partner kan zijn in de samenwerking in de regio.

Het is ook verstandig voor waterschappen om goede contacten te onderhouden met recreatieondernemers. Zij vormen potentieel een belangrijke doelgroep, omdat zij hun klanten kunnen informeren over water, natuur en erfgoed en daarmee ook de beleving van de eigen horecafunctie kunnen versterken. De recreatie, en als onderdeel daarvan de beleving van watererfgoed, kan ook een middel zijn in het communicatiebeleid en de profilering van de waterschappen, ook in de richting van de social mediaplatforms zoals Facebook, Twitter en Instagram. Bij waterschap Amstel, Gooi en Vecht werd in 2019 actief ingezet op recreatie en cultuurhistorie via de communicatieboodschap 'Droogwaterland', het leukste open recreatiepark van Nederland. De recreatie- en cultuurhistorische pagina's bij waterschap Amstel, Gooi en Vecht behoorden in 2019 tot de best bezochte pagina's van

Het beheer van watererfgoed laat onze jarenlange kennis en ervaring met waterbeheer zien aan de inwoners van de waterschappen. Zonder kennis van de historie kunnen geen weloverwogen keuzes gemaakt worden voor de wateropgaven van de toekomst. Wellicht zijn oplossingen uit het verleden opnieuw bruikbaar om een hedendaags probleem met water op te lossen of kunnen ze ons inspireren tot creatieve ideeën en een innovatieve aanpak. Zouden de voormalige inundatiegebieden van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, zich kunnen lenen voor de opvang van water in tijden van overlast? Inwoners kunnen met goede suggesties komen voor uw ontwerpogaven. En ook voor de waterschappen gelden de voordelen van burgerparticipatie. Het CDA hecht daar grote waarde aan: Samen kunnen we meer, zij aan zij. •

Meer weten?

www.agv.nl/recreatie/watererfgoed
waterheritage.nl
waterstaatsgeschiedenis.nl

De Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB) heeft recent een handreiking voor waterbeheer en cultuurhistorie opgesteld, zie daarvoor www.waterbeheer-cultuurhistorie.nl